

УДК 378.1-057.4

Л.Г. БОЙКО,

*доцент кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розкрито основні аспекти сучасного стану підготовки фахівців у сфері туризму, розглянуто актуальні проблеми даного процесу, проаналізовано основні підходи щодо підготовки конкурентноспроможних кадрів, визначено основні складові освітньої програми щодо підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії.

Ключові слова: професійна підготовка, освітня програма, діяльнісний підхід, загальні та професійні компетентності.

Постановка проблеми. Розвиток економіки країни та її суспільства в цілому ініціює розробку освітніх програм та пошук нових підходів до професійної підготовки фахівців. На сьогоднішній день туризм в Україні є однією з найважливіших галузей економіки. Останнім часом Україна орієнтується на розвинені європейські країни, які вважають туризм і сферу послуг пріоритетним напрямом свого економічного розвитку, оскільки ця галузь є дуже привабливою в інвестиційному плані, створює нові робочі місця і виступає лідером в освоєнні нових районів, характеризується високим рівнем ефективності і швидкою окупністю інвестицій, виступає як ефективний засіб охорони природи і культурної спадщини. Тому від фахової підготовки майбутніх спеціалістів туристичної сфери залежать економічні успіхи країни в цілому.

Аналіз міжнародної туристичної діяльності свідчить, що вітчизняний туризм поступається світовим стандартам. Зокрема це – незадовільна якість освітніх послуг, мало використовуються інноваційні форми організації туризму, є питання до культури обслуговування населення. Тому необхідно внести зміни до змісту програм підготовки, впровадити нові напрями, форми та методи роботи.

Аналіз попередніх досліджень. За останні роки зростає кількість досліджень психолого-педагогічних компонентів підготовки майбутніх спеціалістів у сфері послуг, в тому числі в туризмі: велику увагу вивченню теоретичних і методичних аспектів організації навчального процесу для майбутніх фахівців з туризму приділяли В. Обозний, В. Федорченко, Н. Фоменко, Т. Сокол, Л. Кнодель та ін.; різні завдання професійної підготовки досліджували Г. Лоїк, М. Галицька, І. Саух, О. Фастовець; вивчали особливості формування професійної компетенції фахівців туристичної галузі Н. Бондар, В. Лозовецька, Л. Грибова.; зарубіжний досвід щодо професійної підготовки фахівців з туризму та можливості його в використанні в навчальних закладах України вивчали Н. Жорняк, Л. Польова, М. Чикалова, Г. Черній.

Деякі питання професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі туризму досліджували С. Кобзова, В. Обозний, Г. Сорокіна. Проте суперечність між нагальною потребою у забезпеченні розвитку туризму в Україні високопрофесійними кадрами та недостатньою компетентністю випускників вищих навчальних закладів, об'єктивною потребою сучасного теоретичного та дидактичного забезпечення професійної підготовки і неузгодженістю основних складових цього забезпечення існує. Тому проблемою дослідження є всебічне

вивчення основних завдань професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі туризму та внесення корективів в складові освітньої програми підготовки спеціалістів.

Мета дослідження – охарактеризувати сучасний стан підготовки фахівців в галузі туризму, проаналізувати основні проблеми та визначити складові освітньої програми підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Регулюють та формулюють основні вимоги до професійної підготовки фахівців закони України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2014), «Про туризм» (2004), Національної стратегії розвитку освіти на 2012–2021 рр., Концепції Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2016–2020 роки.

Згідно з Болонською декларацією необхідно створити єдиний європейський простір вищої професійної освіти, тобто освітня система нашої країни потребує глобального реформування. Мобільність студентів, вимоги до кваліфікаційного рівня спеціалістів вітчизняних та європейських роботодавців потребують узгодженості та конкурентоспроможності освітніх програм у європейському просторі. Європейський досвід свідчить про пошук таких моделей освітнього процесу, які б були збалансованими і гармонійними у співвідношенні викладання теоретичних курсів і проведених практичних занять та формували конкурентоспроможних фахівців. Збалансований підхід між теоретичними і практичними курсами дозволить вивільнити більше часу для більш ефективної організації навчального процесу, для вдосконалення практичної підготовки майбутніх фахівців, для акцентування на самостійній роботі студента та його індивідуальній співпраці з викладачем.

Вітчизняний туризм поступається світовим стандартам. Формування змісту освіти здійснювалося в кінці минулого століття. Якщо порівняти освітні стандарти професійної підготовки фахівців туризму в різних країнах, то в галузевих стандартах України є очевидні недоліки. Переважну більшість часу відведено теоретичній підготовці фахівців, на формування практичних умінь і навиків відводиться недостатньо часу. Тенденція до збільшення обсягу годин на практичну підготовку прослідковується в європейських програмах. Виникає багато питань щодо якості освітніх послуг, використання сучасного дидактичного матеріалу, новітніх технологій, психологічної готовності до професійної діяльності, є питання до культури обслуговування населення. Програми підготовки майбутніх спеціалістів в галузі туризму потребують значних змін, як і підходи до навчання студентів. Слід реалізовувати компетентнісний підхід, який забезпечить орієнтованість навчально-виховного процесу на вирішення проблем суспільства. Таким чином вирішиться головна проблема підготовки фахівців. Дослідниця Н. Фоменко зазначила: «Відповідність змісту навчання суспільно-економічним запитам держави має бути основою нової філософії туристської освіти» [3, с. 187].

Підготовку майбутніх фахівців з туристичної діяльності слід проводити таким чином, щоб вищі навчальні заклади відповідних напрямів готували не лише фахівців для сьогоденної практики, але і сприяли створенню нових робочих місць. Головним завданням навчальних закладів є формування конкурентоспроможних фахівців, які мають підприємницькі навички, здатні працювати в команді, ініціативних, відповідальних. Такі випускники матимуть змогу створювати різні туристичні підприємства.

У навчальних закладах готуються не просто кваліфіковані кадри, але й виховуються особистості, які своєю працею сприятимуть розбудові Україні. Підготовку майбутніх спеціалістів в галузі туризму необхідно спрямовувати на формування фахової світоглядної концепції, в основі якої – професійне мислення, психологічна готовність до професійної діяльності, здатність швидко реагувати на зміни в національних і світових стандартах обслуговування, на туристичному ринку.

Вища професійна освіта в галузі туризму повинна бути спрямована на формування особистості фахівця, здатного до самореалізації в сучасному суспільстві. Вирішення цього завдання можливо забезпечити змістом навчального матеріалу і дидактичними засобами, які допоможуть засвоїти знання, сформувати вміння, навички та особистісні якості майбутнього фахівця. Відкриття для студентів можливостей особистого творчого та професійного потенціалу, вибір індивідуальних освітніх програм можливий тільки за умови здійснення особистісно-орієнтованого підходу. «На цьому етапі суттєвим є: відношення до обраної спеціальності та професійна спрямованість, особистісне самовизначення, яке включає в себе формування системи особистісних цінностей і ціннісних орієнтацій, адаптація до

умов навчання і соціального середовища, засвоєння соціальних норм...», – зазначає Д. Чернілевський [4, с. 219].

Наступна актуальна проблема – організація різних видів практичної підготовки. Підготовка фахівців в галузі туризму повинна базуватися на діяльнісному підході, тобто діяльність має бути основою становлення особистості професіонала. Під час навчання майбутні фахівці туристичної діяльності повинні оволодіти практичними навичками проектування та складання турів і екскурсій, організації різних видів туризму, комунікативними навичками, навчитись вирішувати конфліктні та інші професійні ситуації. Безперервна практична підготовка, що розпочинається з формування професійних первинних навичок і закінчується професійною практикою на господарському об'єкті з метою закріплення набутих знань, навичок та вмій і набуття практичного досвіду, повинна бути одним із головних аспектів навчально-виховного процесу. Л.І. Поважна, аналізуючи роль практики у процесі підготовки фахівця, вказує на її значення у розвитку навичок організаторської, управлінської діяльності, у прийнятті професійних рішень з урахуванням їх соціально-економічних та психологічних наслідків та застосуванні прогресивного досвіду у майбутній діяльності. До освітньої програми підготовки спеціалістів з туризму необхідно внести завдання щодо розвитку індустріального партнерства, основною метою якого є органічний зв'язок науки з практикою, цілісність професійної підготовки, включаючи організацію практики на рівні вищих ланок управління підприємствами. Повноцінна, ефективна практика може забезпечуватись тільки злагодженою дій навчальних закладів та туристичних організацій, чіткістю окреслених завдань, наявністю навчальних і виробничих баз та майстерністю наставників.

Вимоги до сучасних фахівців підприємств туристичної індустрії не обмежуються професійною компетентністю – важливою є підготовка до міжкультурних комунікацій. У процесі обслуговування споживачів відбуваються контакти з представниками різних культур. Ефективна професійна діяльність у сфері туризму неможлива без уміння спілкуватися мовою іноземних ділових партнерів, споживачів туристичного продукту, знань національно-культурних, релігійних, політичних і соціальних особливостей країн, які вони представляють. В освітню програму повинні бути внесені завдання щодо вивчення студентами двох іноземних мов в рамках програми. Крім цього необхідно навчити студентів основам міжкультурної взаємодії, сформувати в них навички міжкультурного спілкування, здатність і готовність до продуктивної участі в ньому, стимулювати інтерес студентів до сприйняття світу в різноманітті мов і культур, навчити студентів орієнтуватися у ментальності інших народів, не протиставляти, а зіставляти культури, формувати здатність до взаємодії з представниками інших культур. Формування міжкультурної компетентності є складним процесом, який триває протягом всього життя людини і є складовою частиною безперервного розвитку особистості. Але особливу увагу слід приділяти її формуванню у вищому навчальному закладі, адже це підвищує загальну культуру майбутніх фахівців, їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці.

Майбутні спеціалісти з туризму повинні створювати позитивний імідж українського туристичного продукту на внутрішньому і міжнародному рівнях. Для цього необхідно сформувати у студентів розуміння специфіки регіону для ефективної професійної діяльності, сприяти формуванню національної самосвідомості, вихованню їх на культурних традиціях свого краю. Врахування регіональних особливостей розвитку туристичної індустрії, етнічних та соціокультурних аспектів в освітніх програмах вирішить ще одну актуальну проблему професійної підготовки майбутніх спеціалістів з туризму.

Не менш важливе питання – забезпечення психологічного супроводу професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі. Виникає необхідність особистісно-орієнтованого підходу, тому що студенти мають різні рівні мотивації до професійної діяльності, високий, середній або низький рівень сформованості певних особистісних якостей (емпатії, толерантності, комунікабельності, емоційної та стресостійкості, моральних якостей).

Висновки. Таким чином, спеціаліст з туризму потребує системних знань, високого рівня розвитку загальних і професійних компетентностей, розуміння того, що туристична діяльність є складним соціально-економічним механізмом. Така підготовка можлива тільки за умови формування галузевого стандарту освіти, освітніх програм з обов'язковим врахуванням досвіду, принципів і підходів, притаманних європейським вищим навчальним закладам та збалансованого підходу у співвідношенні теоретичної і практичної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Україна: стратегія розвитку національного туризму: навч. посіб. / О.О. Бейдик – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – 232 с.
2. Нормативні компоненти галузевого стандарту вищої освіти України з напрямку підготовки 0504 «туризм». Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра фахового спрямування 6.050400 «туризм». Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра фахового спрямування 6.050400 «туризм». Видання офіційне. – К.: Видавництво «КУТЕП», 2004. – 592 с.
3. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 512 с.
4. Педагогіка туризму / В.К. Федорченко, Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, Г.С. Цехмістрова; за ред. В.К. Федорченко – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 296 с.
5. Чернілевський Д.В. Педагогіка та психологія вищої школи: Навч. посіб. / Д.В. Чернілевський – Вінниця: Вінницький соц.-екон. інс. Університету «Україна», 2006. – 402 с.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scrd.asu.edu>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wdwcollegeprogram.com>

References

1. Beidyk, O.O. (2009). *Ukraine: stratehiia rozvytku natsionalnoho turyzmu* [Ukraine: development of national tourism strategy]. Kyiv, VHL "Obrii" Publ., 232 p. (In Ukrainian).
2. *Normatyvni komponenty haluzevoho standartu vyshchoi osvity Ukrainy z napriamu pidhotovky 0504 "Turyzm"* [Normative components industry standard of higher education in Ukraine field of study 0504 "tourism"]. (2004). *Osvitno-kvalifikatsiina kharakterystyka bakalavra fakhovoho spriamuvannia 6.050400 "Turyzm"*. *Osvitno-professiina prohrama pidhotovky bakalavra fakhovoho spriamuvannia 6.050400 "Turyzm"* [Educational qualification characteristic Bachelor professional direction 6.050400 "Tourism". Educational and vocational training program for professional bachelor direction 6.050400 "Tourism"]. Kyiv, KUTEP Publ., 592 p. (In Ukrainian).
3. Fedorchenko, V.K. (2005). *Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky fakhivtsiv dlia sfery turyzmu. Dys. dok. ped. nauk* [Theoretical and methodological foundations of training for tourism. Doc. ped. sci. diss.]. Kyiv, 512 p (In Ukrainian).
4. Fedorchenko, V.K., Fomenko, N.A., Skrypnyk, M.I., Tsekhmistrova, H.S. In V.K. Fedorchenko (Ed.). (2004). *Pedahohika turyzmu* [Pedagogy tourism]. Kyiv, Slovo Publ., 296 p. (In Ukrainian).
5. Chernilevskiy, D.V. (2006). *Pedahohika ta psykholohia vyshchoi shkoly* [Pedagogy and psychology higher school]. Vinnytsia, Vinnytskyi sotsialno-ekonomichnyi instytut universytetu "Ukraina" Publ., 402 p. (In Ukrainian).
6. Available at: <http://www.scrd.asu.edu>
7. Available at: <http://www.wdwcollegeprogram.com>

В статье раскрыты основные аспекты современного состояния подготовки специалистов в сфере туризма, рассмотрены актуальные проблемы данного процесса, проанализированы основные подходы, касающиеся подготовки конкурентоспособных кадров, определены основные составляющие образовательной программы по подготовке будущих специалистов туристической индустрии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, образовательная программа, деятельностный подход, общие и профессиональные компетентности.

In the article, the basic aspects of the modern state of preparing specialists in the field of tourism are exposed, the topical issues of this process are considered, basic approaches, touching upon training of competitive personnel, are analysed, the basic constituents of the educational program for preparation of future specialists in tourist industry are determined.

Key words: professional preparation, educational program, activity approach, general and professional competence.

Одержано 25.10.2016.